

вважати, що ідеї та норми римського приватного права призвели неабиякий вплив на формування інституту спадкування в Україні.

На мою думку, саме через наближеність України до романо-германської правової системи сучасний Цивільний кодекс так схожий своїм змістом до права Юстиніана та інших нормативно-правових актів римського приватного права, адже воно є першоджерелом більшості західних кодифікацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко І.Й. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013 р. С.89,95
2. Вірченко В. В. Еволюція спадкового права в Римській імперії. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія : Право та державне управління. 2013р. С.20
3. Цивільний кодекс України. Верховна Рада України. Офіц. Вид. Парлам. Вид-во. Гл.85,86
4. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції : зб.наук. пр. Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, Юрид. ф-т. Дніпро: Вид-во ДНУ, 2010. С.76

*Максимчук Дарина Андріївна,
студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА SERVI TA CIVIS У СТА- РОДАВНЬОМУ РИМІ

Римське суспільство – це сукупність різних категорій населення із своєрідними правами та обов'язками, саме тому варто вважати, що воно має ієрархічну структуру. На його верхівці знаходилися вільнонароджені римські громадяни (civis), далі за рівнем ішли вільновідпущеники (libertini) й з самого низу знаходилися раби (servi).

Раби протягом різних періодів розвитку держави мали різне становище, проте завжди вважалися основним робітничим класом. Перші представники цього прошарку з'явилися ще під час розпаду родового римського суспільства. Якщо розглядати їхнє правове становище, то в ранній період історії все розпочалося з домашнього патріархального рабства. У порівнянні з іншими етапами тут вони мали найбільше прав та захисту, адже їх ще вважали суб'єктами права та оберігав закон. На правах молодшого члена вони навіть входили до сім'ї, а за вчинення їм тілесних ушкоджень, домовладцю грозив

штраф, хоча у порівнянні з вільними людьми різниця в розмірі існувала. Основна особливість даного періоду полягала в тому, що влада господаря над *servi* була позитивною й він мав право закласти раба, віддати у найм або продати. Другий етап припав на кінець республіканського періоду і початок принципату. Саме за цей час здійснюється колосальний переворот – з суб'єкта раб стає об'єктом, тобто простою власністю господаря без прав. Його правове становище в літературі просто описують одним реченням: «раби є речами» – *servi res sunt* [2, с.12]. З настанням цього періоду *servi* не могли мати власність і платити повинності, служити в римських легіонах, не мали право звертатися до суду й навіть за власною волею створювати сім'ю. Відносини раба й рабині, як і з будь-якою іншою жінкою, не визнавалися шлюбом і не мали правових наслідків. Діти, народжені в такій сім'ї або ж просто від рабині, набували статусу *servi* і не підпадали під батьківську владу. Якщо розглядати подальші зміни у правах рабів, то з цього періоду за будь-яке насильство заподіяне над ними позов у суд надавав господар, як за псування майна.

Через усі обмеження й використання рабів суто як робочу силу, вони влаштовували повстання, які в подальшому вплинули на розхит економічного устрою римського рабовласницького суспільства. І тому, під впливом філософії стоїків, а також християнської релігії, держава встановила певні обмеження у відносинах рабовласників з рабами:

- 1) за безпідставне вбивство власного раба рабовласник ніс таке ж покарання, як за вбивство чужого раба;
- 2) віддати раба в гладіатори рабовласник міг лише з дозволу магістрату;
- 3) від нестерпної жорстокості рабовласника раб міг знайти притулок у храмі, і якщо така жорстокість підтверджувалась, то власника змушували продати раба іншому господарю [1, с.27].

З метою заохочення раба до роботи римські рабовласники вигадали *peculium* (ресуліум) – майно, яке господар надавав рабу щоб він міг розвивати свою господарську діяльність, безумовно, на користь господаря. Рабовласники, зберігаючи право власності, виділяли рабу землю, давали необхідний інвентар, надавали повну самостійність з умовою сплачувати господарю відповідний оброк [2, с.13].

За римським правом рабство було довічним. Природна причина, яка його припиняла – це смерть. При цьому господар був зобов'язаним поховати раба й охороняти його могилу. Проте існували й випадки, коли раб міг самостійно стати вільним: зміг покинути територію Риму і перейти до інших племен;

господар подарував 3 свободу у своєму заповіті; господар надав лист про їхню свободу; знесиленого покинув господар [6, с. 81].

Римські громадяни (*civis Romanus*) – це вільний прошарок населення, який користувався всіма правами й благами. Лише вони могли мати захист прав, саме тому прийнято вважати, що єдині, хто бути членом римського суспільства і суб'єктом прав – це *civis Romanus*. У Стародавньому Римі існували чітко визнані критерії лише за якими людина могла набути цього статусу. Згідно з римським законом, дитина, народжена від шлюбу римських громадян, набуває статусу своїх батьків. Якщо ж дитина була народжена поза шлюбом, то вона отримувала статус матері. Існували також й інші варіанти набування цього статусу: якщо римський громадянин звільнить свого раба, усиновить іноземця також при умові, якщо імператор подарує іноземцю громадянства за особливі заслуги перед Римом і шляхом надання римського громадянства цілим общинам в період імперії. Втратити ж римське громадянство можна було в таких випадках: зі смертю особи, через продаж у рабство, особи, узяті в полон, засуджені до тяжкого кримінального покарання або вигнання з Риму [3, с.35]. Проте свій статус громадянин міг вернути при умові, якщо він звільниться з рабства й полону. Тоді йому повноцінно повертаються всі права.

Римські громадяни – це той прошарок населення, який мав цивільні права та володів всією їх повнотою. Окрім перелічених вище пунктів, вони також займали привілейоване становище в публічно-правовій сфері. Це означає, що вони мали право могли посідати вищі виборні посади магістрів, голосувати на народних зборах та вступати у лави армії. До цивільних прав відносили: дозвіл вступати у законний шлюб і створювати сім'ю (*jus connubii*), бути суб'єктом всіх майнових правовідносин і відповідних угод (*jus commercii*), право складати і бути свідком при складанні заповіту і право бути призначеним спадкоємцем за заповітом (*testamenti factio*) [4, с.19].

Якщо розглядати *Civis Romanus* з точки зору правового становища, то вони поділялися на свободонароджені та вільновідпущеники. Перші мали всі права, а другі піддавалися певним обмеженням.

Отже, у Стародавньому Римі дійсно була ієрархічна структура населення й існувала вагома різниця між *servi* та *civis*, яка розвивалася поступово. Становище рабів там з кожним періодом ставало все тяжчим і тяжчим, адже їх сприймали як власність і використовували як знаряддя праці. А становище римських громадян було майже ідеальне: вони були незалежні, наділені всіма правами й були суб'єктами права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Орач Є. М., Тишик Б. Й. Основи римського приватного права: Навч. посіб. Львів: Ред.-вид. відділ Львів, ун-ту, 2000. 238с.
2. Лежнева Т. М. Конспект лекцій з дисципліни «Римське право»; Ред.-вид. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, 2016, 161 с.
3. Основи римського приватного права: підручник. За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.
4. Ісайчева Е. А. Шпаргалки по римському праву. Ред.-вид. Аллель, 2010. 64с.
5. Гладкий С. О. Римське приватне право: Навчально- методичний посібник для самостійного вивчення навчальної дисципліни підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право», м. Полтава, 2016.
6. Пухан И., Поленак-Акимовская М.. Римское право (базовый учебник). Под ред. В. А. Томсинова; пер. с македон. В. А. Томсинова, Ю. В. Филиппова. М.: ИКД «ЗЕРЦАЛО-М», 2003. 448 с.

*Ніколаєнко Єлизавета Русланівна,
студентка І-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Некім К.Г.*

РИМСЬКЕ СПАДКОВЕ ПРАВО ЯК ОСНОВА СПАДКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Питання життя і смерті завжди цікавило людство. Чи є щось по той бік? Який сенс життя? Чи варте чогось майно, здобуте протягом життєвого шляху, чи «зарахується» лише стан душі? На перші питання римське право відповіді не дає, однак з останнім допомагає. Римське спадкове право стало однією з основних засад спадкоємства у нашій державі. Розгляду спадкового права Риму присвячено багато праць вітчизняних та радянських вчених, зокрема О. Підпригори, Є. Харитонova, В. Васильченко тощо.

Спадкуванням за римським правом називалися такі правовідносини, за якими одна особа після смерті іншої отримувала певний обсяг прав і обов'язків, що переходили від останньої [3, с. 349].

Якщо ж звернемося до Цивільного кодексу України, побачимо зазначене там визначення, щодо того, що спадкування – це перехід прав та обов'язків (спадщини) до фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців), що зазначене у статті 1216 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України).

У Римському суспільстві визначився принцип успадкування за деякою чергою, яка обумовлювалася ступенем родинності. У давні часи визнавалося лише отримання спадщини за законом. Остаточна класифікація черги